

С. В. Станкевич, канд. с.-г. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет
**ОЛЕКСІЙ ОЛЕКСІЙОВИЧ МІГУЛІН – ВИДАТНИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ ЗООЛОГ**

Олексій Олексійович Мигулін народився 20 вересня 1893 р. на Харківщині, в селищі Дворічний Кут Дергачівського району, у сім'ї священика. Навчався у гімназії міста Суми, яку закінчив 1913 р. і того ж року поступив до Московського університету ім. М. В. Ломоносова, де навчався на природничо-історичному відділенні Фізико-математичного факультету, який закінчив у 1917 р. з дипломом I ступеня за фахом «зоологія». Його інтерес до ссавців в 1917 році «вибухнув» монографією «Ссавці Харківської губернії (рукокрилі, комахоїдні, гризуни)», тираж якої майже повністю загинув. Збереглися лічені екземпляри. Серед видатних діячів науки, що тоді викладали в університеті, були такі неперевершені авторитети в зоології, як О. Северцов, Г. Кожевников, С. Огньов, що стало безперечним чинником наукового зростання молодого дослідника. Здатного і цілеспрямованого молодого зоолога залишили на кафедрі зоології на посаді асистента для підготовки до професорського звання.

Революційні події в країні змінили плани, і у серпні 1918 р. він повернувся в Україну і протягом 1918–1922 рр. викладав природознавство у середніх школах м. Суми. Завершивши кар'єру на викладацькій ниві, він повернувся до початої ще 1915 р., коли він працював у Харківському ентомологічне бюро, роботи у сфері щонайгострішої в країні проблеми – боротьби зі шкідниками сільського господарства.

У 1922–1924 рр. працював старшим ентомологом Сумського управління Цукротресту, у 1924–1925 рр. – старшим ентомологом Харківської губернської станції захисту рослин, 1925–1929 рр. – завідувачем Центральною станцією захисту рослин Наркомзему УСРР. У 1927 р. відповідно до завдання Ради Праці та Оборони під керівництвом О. О. Мігуліна було проведено суцільне обстеження виноградників України на заселення філоксерою. На базі цих обстежень було створено карту розповсюдження шкідника та розроблено заходи для його знищення. У 1930–1935 рр. Олексій Олексійович працював заступником директора Українського тресту по

боротьбі з шкідниками сільськогосподарських рослин і завідувачем відділ хребетних тварин Українського науково-дослідного інституту захисту рослин в Харкові. У 1935 до 1941 рр. О. О. Мігулін очолював Українську науково-дослідну біологічну станцію.

У 1929 р. він видав «Визначник звірів Україні», в якому, окрім таблиць до визначення видів, помістив докладний огляд географічного поширення ряду видів ссавців, використавши всі доступні на той час колекції і літературні джерела.

Одночасно із питаннями захисту рослин О. Мігулін займався проблемами ведення мисливського господарства, керуючи Українською системою «Заготпушнина», тривалий період співпрацював з кафедрою зоології Харківського університету, очолюваної академіком А. Нікольським. У 30-ті роки він очолював Державну програму з промислу і постачання на міжнародний ринок «м'якого золота», хутровини, одного з головних джерел отримання валюти, необхідної для промисловості країни, що розвивалася.

У 1938 р. побачила світ капітальна праця Олексія Олексійовича — «Звірі УРСР (матеріали до фауни)», що відіграла величезну роль у розвитку еколого-фауністичних досліджень в Україні, і не втратила свого значення до цього дня. Власне, на основі цієї праці ним і була підготовлена докторська дисертація «Фауна ссавців України», яку він успішно захистив 1940 року в Київському державному університеті. Того ж року О. О. Мігулін був обраний завідувачем кафедри зоології Української сільськогосподарської академії (нині – НУБіП України, Київ). Ним опубліковано ряд статей, що присвячені спірним питанням зоогеографії та походження сучасної фауни. У повоєнні роки він розширив дослідження з екології мишоподібних гризунів і комах, обґрунтував недоцільність тотального впровадження хімічної боротьби зі шкідниками польових культур.

Із 1943 р. життєвий шлях О. О. Мігуліна пов'язаний з кафедрою зоології та ентомології Харківського сільськогосподарського інституту ім. В.В. Докучаєва. У 1943–1956 рр. він працював професором кафедри, а з 1956 до 1971 рр. був її завідувачем.

Олексій Олексійович був одним з організаторів захисту рослин та служби сигналізації і прогнозів в Україні. У 1925–1929 рр. він очолював Центральну станцію захисту рослин Народного комісаріату землеробства. Під його керівництвом здійснено підготовку перших окружних агрономів із захисту рослин. Він був видатним ученим у галузі теоретичної та прикладної зоології й ентомології та заснував

наукову школу з питань динаміки популяцій. Уперше в колишньому СРСР у 1925 р. під керівництвом О. О. Мігуліна було організовано «Всеукраїнську мережу спостережних пунктів (СП), а в 1926 р. – Ізюмський і Куп'янський спостережні пункти. Разом із професором В.Г Аверіним вони уперше випробували в 1924 р. авіахімічний спосіб захисту сільськогосподарських рослин від сарани італійської.

Кафедра зоології та ентомології під керівництвом О. О. Мігуліна стала провідним центром в Україні з проведення широких досліджень із захисту плодкових насаджень, включаючи вивчення біології та екології головних шкідників яблуні на той час (білана жилкуватого, кільчастого шовкопряда, яблуневої молі, яблуневої плодожерки, західного травневого хруща), з'ясування причин їх масових розмножень, а також інших садових шкідників, зокрема бурого плодового кліща, попелиць, щитівок і несправжніх щитівок, сливової товстонижки, грушевої плодожерки. Підготував двох докторів наук і 23 кандидатів наук та опублікував понад 150 робіт, у тому числі «Ссавці Харківської губернії (рукокрилі, комахоїдні, гризуни)», «Польові шкідники», «Визначник звірів», «Зоологія», «Зоогеографічне районування УРСР на підставі поширення ссавців», «Сільськогосподарська ентомологія» та однієї з найбільш цитованих монографій щодо теріофауни України – «Звірі УРСР (матеріали до фауни)» (1938). З багатьма роботами вченого можна і сьогодні ознайомитись, завдяки створеному в гугл академії профілю автора <https://scholar.google.com.ua/citations?hl=en&user=yf9SJ3kAAAAAJ>.

Професор Мігулін став автором низки нових таксонів, переважно підвидів ссавців з території України: хом'ячок – *Cricetulus migratorius bellicosus* Migulin, 1927, житник – *Apodemus agrarius nikolskii* Migulin, 1927, мишак – *Sylvimus sylvaticus charkovensis* Migulin, 1936, мишак – *Sylvimus sylvaticus vohlynensis* Migulin, 1938, строкатка – *Lagurus lagurus occidentalis* Migulin, 1938.

Олексій Олексійович був членом кількох вчених і координаційних рад, зокрема, Республіканської ради з координації науково-дослідних робіт із захисту рослин, а також членом кількох наукових товариств, у тому числі – Почесним членом Всесоюзного ентомологічного товариства. За вагомі досягнення О.О. Мігулін був нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора і медаллю «За трудову доблесть».

Відомий учений–зоолог, Олексій Олексійович Мігулін, по праву вважається видатним дослідником фауни України. Будучи за

покликанням природолюбом, натуралістом, він з незмінним прагненням від студентського віку віддавав себе науці про світ тварин у всіх його проявах. Універсалізм ученого відбитий в багатьох працях, присвячених і ссавцям, і проблемі захисту рослин від комах-шкідників, і в організації мисливського господарства в Україні, інших проблемах прикладної зоології. Не випадково у всі часи колеги губилися у тому, ким був Мігулін, теріологом чи ентомологом. А був він людиною науки, глибоко компетентною в багатьох галузях знань. Він успішно поєднував дослідження в галузі фауністики і екології хребетних, переважно ссавців, з проблемами сільського господарства. О. Мигуліна знали і як авторитетного еколога-фауніста, і як зоогеографа. Багато років він присвятив вихованню зоологів, у тому числі й прикладників, що працюють у сфері захисту рослин.

Помер Олексій Олексійович 1989 року, на 96-му році життя.

УДК [59(092)Захаренко]

І. П. Леженіна, канд. біол. наук, доцент

Державний біотехнологічний університет

ОЛЕКСАНДР ВСЕВОЛОДОВИЧ ЗАХАРЕНКО – ЕНТОМОЛОГ, ВИДАТНИЙ ОХОРОНЕЦЬ ПРИРОДИ (1948–2004 рр.)

Захаренко Олександр Всеволодович народився 15 травня 1948 р. в Харкові в родині відомих вчених-біологів.

У 1971 р. закінчив біологічний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (нині – Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна). Спеціалізувався на кафедрі гідробіології та зоології безхребетних. В 1971–1972 учбовому році О. В. працював викладачем біології та хімії в середній школі № 108 м. Харкова.

З 1972 р. вся професійна діяльність О. В. була пов'язана з ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, де він пройшов шлях від старшого лаборанта (1972 р.), молодшого наукового співробітника (1974 р.), завідувача лабораторією лісівництва (1978 р.), старшого наукового співробітника (1979 р.), доцента (1987 р.) до професора кафедри зоології та ентомології (1997 р.), директора НДІ фітосанітарного моніторингу і проректора з наукової роботи ХНАУ.